

การปรับตัวทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับธุรกิจการท่องเที่ยว :

กรณีศึกษา บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และ บ้านปางไฮ

ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

Adaptation of Hmong's Cultural with Business Tourism : A Case Study of
Nonghoi Gao, Nonghoi Mai and Pang Hi village, Mae Ram Sub district,
Mae Rim District, Chiang Mai

นิรุตร์ แก้วหล้า

Niroot Kawla

หลักสูตรดนตรีสากล ภาควิชาดนตรีและศิลปะการแสดง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Western Music, Music and Performing art Department

Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

E-mail: nirootkawla@gmail.com

(Received : June 11, 2019 Revised : October 1, 2019 Accepted : October 31, 2019)

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับตัวทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับธุรกิจการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่เป็น งานวิจัยประยุกต์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า พื้นที่ศึกษายังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย การบรรเลงดนตรี การละเล่น วัฒนธรรมการกินอาหาร วิถีชีวิตของคนพื้นที่ศึกษา มีการปรับตัวจากสังคม เกษตรกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมการประกอบธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยว การค้าขายของที่ระลึก การจัดแสดงวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ศึกษาดำรงรักษาสืบทอดวัฒนธรรมด้านดนตรี พบว่า มีเครื่องดนตรี เค่ง ตรีบ่าลาย เพลงร้องก๊อแซ่ เพลงร้องพิธีแต่งงาน และเพลงสวดในพิธีศพ บทเพลงที่บรรเลงจากเครื่องดนตรี มีรูปแบบโครงสร้างที่ซับซ้อนไม่มีจังหวะตายตัว ช่วงเสียงของบทเพลงจากเครื่องดนตรีเค่งจากเสียงต่ำสุด โดยส่วนมากสูงกว่า 1 ช่วงเสียง ระบบเสียงของเค่งมีความใกล้เคียงกับระบบเสียงแบบ Pentatonic ของทาง ทฤษฎีดนตรีตะวันตก บทเพลงไม่มีรูปแบบจังหวะที่ชัดเจนตายตัว

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงเพื่อเข้าสู่การท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ศึกษา จึงมีการรื้อฟื้นองค์ความรู้ดนตรีโดยการส่งเสริมกิจกรรมดนตรีแก่ชุมชน สร้างจิตสำนึกความเป็นชาติพันธุ์ม้ง ให้ชาวม้งตระหนักถึงวัฒนธรรมทุกด้าน การส่งเสริมดนตรีเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนในระดับโรงเรียน

โดยการสอดแทรกในสาระของหลักสูตรท้องถิ่น ผู้เรียนจะเข้าใจเกี่ยวกับเสียงดนตรี เสียงร้อง เครื่องดนตรี และ บทบาทหน้าที่ รู้ถึงการเคลื่อนที่ขึ้น ลง ของทำนองเพลง องค์ประกอบของดนตรี ศัพท์สังคีตในบทเพลง การใช้ สื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการส่งเสริมดนตรีท้องถิ่นในหลักสูตรดนตรีอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เป็นการส่งเสริมที่ให้ผู้เรียน และผู้สนใจได้เห็นภาพที่ชัดเจน มีตัวอย่างเชิงประจักษ์สามารถนำสื่อมาพัฒนา ต่อยอดด้วยตนเองได้

คำสำคัญ: วัฒนธรรมดนตรี ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

Abstract

Adaptation of Hmong's Cultural with Business Tourism : A Case Study of Nonghoi Gao, Nonghoi Mai and Pang Hi village, Mae Ram Sub district, Mae Rim District, Chiang Mai is an basic research, using qualitative research methodology. Research findings found that people of this community still have their Hmong lifestyles which are culturally inherited includes Hmong dressing, musical playing, Hmong playing, Hmong new year tradition, Hmong marriage, Hmong singing, and eating tradition. Hmong lifestyles has adaptation from Agricultural society to Cultural tourism.

Study of knowledge about musical instruments, songs, and performance of Hmong ethnics groups found that there are music instruments such as Keng, Trablai, singing song, Keu Chia, singing song for asking marriage, funeral hymn, lyrics from Keng music instrument with complicated structure, non-rigid rhythms, and audio range of Keng's song has minimum sound with one higher range. The sound system of Pentatonic, with unclear pattern of rhythms. Rhythm pattern has both a crotchet and two quavers.

The application for music culture and performance for introducing ethnic's tourism in studied area should restore music knowledge by different methods such as promoting music activities for community. The promotion of music into online learning and teaching at the school level, with inserting local curriculum. Learners will understand about sound of music, singing sound, music instruments, and roles and functions. Further, learning to move up and down of the melody, composition of music, music vocabulary of lyrics, using media for learning and studying about ethnic music in order to promote local music in music curriculum. Thus, this is a way to promote learners and people who are interested to have clear examples with empirical evidence to further develop the media by themselves.

Keywords: Music culture, Ethnomusicology

บทนำ

ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ และมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การอยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ในตำบลแม่แรม มีวิถีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง เมื่อความเจริญจากธุรกิจท่องเที่ยวเข้ามา การแพร่กระจายวัฒนธรรมจากภายนอกสู่ภายในอย่างรวดเร็วย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน การรักษาวัฒนธรรมของตนให้ดำรงอยู่เป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคม

ตำบลแม่แรมมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นเกิดการปรับตัว ทุนวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยความเชื่อดั้งเดิมและองค์ประกอบอื่นที่เคยมีอยู่ก่อนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับท้องถิ่นตามกระแสนิยมหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของสมาชิก การศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัววัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กับธุรกิจการท่องเที่ยวตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการเข้าใจวิถีของการดำรงชีวิตที่ผ่านมา

ตำบลแม่แรมมีกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ มีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากชาติพันธุ์อื่นๆ ทั้งวัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมดนตรี และการแสดง ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้เริ่มจะสูญหายเนื่องจากกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ และความเจริญที่คนภายนอก หรือนักท่องเที่ยวนิยมไปพักผ่อนซึ่งอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชาติพันธุ์

จากผลสำคัญดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาตัวของวัฒนธรรมด้านดนตรีม้งในพื้นที่ และผลกระทบของธุรกิจการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อตัววัฒนธรรมชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ศึกษา อีกทั้งยังมีแนวทางส่งเสริมอย่างไรให้วัฒนธรรมดนตรีม้งนั้นยังคงอยู่ และมีคุณค่าต่อชาวบ้านม้งในพื้นที่ศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาผลกระทบของธุรกิจที่มีต่อวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
2. ศึกษาวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

แนวคิดทฤษฎี

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดทฤษฎีได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม, แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา, แนวคิดและทฤษฎีการแบ่งหมวดหมู่เครื่องดนตรี และทฤษฎีการวิเคราะห์ทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

1) แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือเป็นวัฒนธรรมหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของชุมชนในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญมี 3 รูปแบบ 1) วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นวัฒนธรรมที่ชุมชนในท้องถิ่นได้ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่เดิมและยังไม่เปลี่ยนแปลง 2) วัฒนธรรมแบบดัดแปลงเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพล

ความเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งได้นำมาดัดแปลงหรือประยุกต์ให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อประโยชน์แห่งการนำไปใช้ในปัจจุบัน 3) วัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมสร้างใหม่ เป็นวัฒนธรรมที่คนในชุมชนนำมาอาจจะเป็นวัฒนธรรมเลียนแบบหรือคิดประดิษฐ์สร้างขึ้นมาจากภายหลัง แล้วนำมาใช้เป็นวัฒนธรรมในสังคมท้องถิ่นนั้น (ยงยุทธ ชีรศิลป์, 2538, น.87) นอกจากนั้นแล้ว Merriam (1964, p.209-227) ได้อธิบายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของเพลงว่า บทบาทหน้าที่ประการแรกของเพลงที่มีต่อสังคม คือ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม บทบาทหน้าที่ประการที่สอง คือ เป็นสิ่งที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดทางด้านจิตใจแก่สมาชิกในสังคม อีกทั้ง ประไพศรี สวงวงศ์ (2532, น.233) กล่าวโดยสรุปเรื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวเขาว่า ดนตรีพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารระหว่างสิ่งที่ไม่มีความสัมพันธ์กันตามความเชื่อ สิ่งที่มีตัวตนคือมนุษย์และมนุษย์ด้วยกันเอง โดยเนื้อหาสาระของแต่ละเผ่ามีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อแสดงความเคารพ เพื่อบอกกล่าว เพื่อแสดงความรู้สึก อารมณ์ การถ่ายทอดจารีตประเพณี ขั้นตอนการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน ทุกอย่างรวมไว้ในเพลง จนอาจเรียกได้ว่า “บทเพลงแห่งชีวิต” และปรานี วงษ์เทศ (2530, น.252-257) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการละเล่นกับระบบความเชื่อที่ว่า ส่วนประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมของความเชื่อทางศาสนามีอยู่ 3 ประการ คือ 1) การเซ่นสรวงบูชาหรือทำบุญ 2) การกินเลี้ยง 3) การละเล่นรื่นเริง ส่วนประกอบทั้ง 3 ประการนี้ มีความสัมพันธ์กันจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ ดังนั้น การละเล่นจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือ เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมของความเชื่อทางศาสนา สรุปได้ว่า ในการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม ทั้งที่เกี่ยวกับดนตรีต่อสังคม วัฒนธรรม และ การละเล่นหรือการเต้นรำนั้น ผลการศึกษาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นรูปแบบทางสังคมของคนในสังคมนั้น ๆ ค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติ เป็นต้น

2) แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

Nettl (1972, p.5) กล่าวว่า การวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ทำงานอยู่ 2 อย่าง คือ การออกภาคสนาม ได้แก่ การเก็บข้อมูลปฐมภูมิและการหาประสบการณ์ตรง และงานจาก โต๊ะทำงาน ได้แก่ การบันทึกโน้ต การเรียบเรียงข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการศึกษา ในสถานการณ์ของงานสนามนั้น มีการผสมผสานงานวิจัยและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์และศิลปะศาสตร์ควบคู่กันไป ผลและเป้าหมายของงานสนามมิใช่เพียงเพื่อได้มาซึ่งข้อมูลที่บันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของผู้ทำการวิจัยภาคสนามและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีในท้องถิ่นที่ศึกษาด้วย ซึ่งสุกรี เจริญสุข ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีใด ก็ตามที่รวมทั้งดนตรี และ องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเข้าไปด้วย และ เป็นการศึกษาดนตรีของ ชาติพันธุ์อื่น โดยสามารถแบ่งการศึกษาได้ 2 ลักษณะ คือ 1) เป็นการศึกษาดนตรีใด ๆ ก็ตามที่มิใช่ดนตรีตะวันตก (Non-Western Art Music) ซึ่งรวมทั้งดนตรียุโรปโบราณ และ ที่อื่น ๆ ที่ยังคงเหลืออยู่ 2) เป็นการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ดนตรีพื้นเมือง ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า ฯลฯ (สุกรี เจริญสุข, 2530, น.38)

สรุปได้ว่า การศึกษาด้าน ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีและบริบทต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้าง ทั้งนี้เน้นการศึกษาทางด้านดนตรีเป็นหลัก ดนตรีที่ศึกษาต้องมิใช่ดนตรีแบบแผนของทางตะวันตก (Non-

Western Art Music) นั่นคือการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่น ดนตรีพื้นเมืองดนตรีชนเผ่า ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า รวมทั้งดนตรีดั้งเดิม และเครื่องดนตรีต่าง ๆ

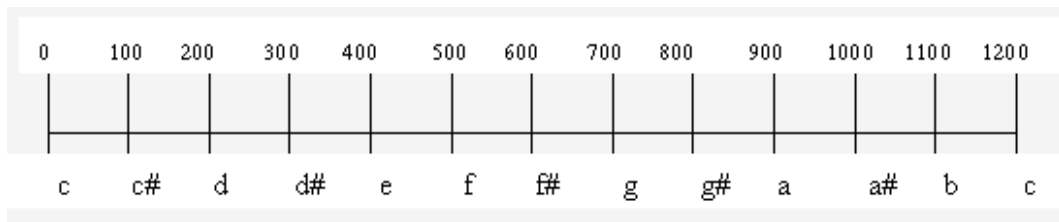
3) แนวคิดและทฤษฎีการแบ่งหมวดหมู่เครื่องดนตรี

Hornbostel & Sachs (1940, p.3-29) เสนอแนวทางการจัดหมวดหมู่เครื่องดนตรี ที่เรียกกันว่าระบบ Hornbostel & Sachs โดยแบ่งเครื่องดนตรีออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) เครื่องสาย (Chordophones) เครื่องดนตรีในตระกูลนี้ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของสายเป็นแหล่งกำเนิดเสียง วิธีการผลิตเสียงทำได้ในหลายลักษณะ เช่น วิธีดีดด้วยไม้ หรือ นิ้ว วิธีสีด้วยคันชัก วิธีตี เป็นต้น 2) เครื่องลม (Aerophones) เครื่องดนตรีที่ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของอากาศ หรือ ลม เป็นหลักสำคัญ กระแสลมถูกบังคับให้พุ่งไปปะทะ หรือ ผ่านสิ่งอื่น (ลิ้น หรือ ปาก) แล้วเกิดเสียงขึ้น ในขณะที่มีลำพองที่มีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันทำหน้าที่เป็นตัวกำธร และ เปลี่ยนแปลงระดับความสูง - ต่ำ ของเสียง 3) เครื่องเคาะประเภทท่อน - แ่ง (Idiophones) ลักษณะที่สำคัญของเครื่องดนตรีประเภทนี้เป็นวัตถุตันทึบ คุณภาพของเสียงเกิดจากการตี หรือ กระแทกของวัตถุที่มีคุณลักษณะที่ต่างกัน เช่น โลหะ ไม้ เป็นต้น 4) เครื่องหนัง (Membranophones) เครื่องดนตรีประเภทนี้ เกิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของหนัง โดยมีหุ่นกลองทำหน้าที่เป็นตัวกำธร หรือ ขยายเสียง และ 5) เครื่องไฟฟ้า และ เครื่องกล (Electronophones) เครื่องดนตรีในตระกูลนี้ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของเครื่องกล และ เครื่องไฟฟ้า เครื่องดนตรีกลุ่มนี้ไม่มีกล่องเสียง (Soundboard) เช่น ออร์แกน เปียโนไฟฟ้า กีตาร์ไฟฟ้า เป็นต้น

4) ทฤษฎีการวิเคราะห์ทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

อนรรฆ จรรย์ยานนท์ (2548, น.16) ได้อธิบายการวิเคราะห์ในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา อยู่หลายประเด็น คือ 1) Traditional method & Traditional analysis เป็นการวิเคราะห์ตัวดนตรีไปตามปกติ (Normal way analysis) ซึ่งเป็นการหาลักษณะของดนตรี ไม่พูดถึงเรื่องวิญญูญ จิตใจ แรงบันดาลใจ 2) Structuralize analysis เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาโครงสร้างทางดนตรี หรืออาจเรียกว่า Reductionist analysis 3) Thematic development analysis หรือ Thematic process เป็นการวิเคราะห์ในแง่ของ Figure (กลุ่มโน้ตที่พัฒนาในด้านของ Rhythmic) ซึ่งเป็นการมองลึกลงไปในด้านจิตใจ มองเห็นถึงรสนิยม 4) Distributional analysis เป็นการวิเคราะห์ที่สามารถจำแนกกลุ่มเสียงของ Figure หรือ Motif ออกมาเพื่อดูพฤติกรรมการสร้างดนตรี ซึ่งในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา จะใช้คำว่า Figure ซึ่งมีความหมายว่า กลุ่มโน้ตเล็ก ๆ จนถึงในรูปวลีหนึ่งได้

Myers (1992, p.464-466) กล่าวถึงทฤษฎีการวัดระดับเสียงในระบบแบ่งเท่า (Equal temperament) ของ Alexander J. Ellis ไว้ว่า ความถี่ของกายภาพเสียงนั้นสามารถวัดได้ โดยใช้การคำนวณหาค่าความถี่เสียงเป็นเซ็นต์ (Cent) ซึ่งเสียงถูกแบ่งออกเป็น 12 ครึ่งเสียง (12 Semitone) ใน 1 ช่วงเสียง (1 Octave) ค่าของเซ็นต์ถูกกำหนดให้ 1 เซนต์เท่ากับ $1/100$ ครึ่งเสียง ฉะนั้นใน 1 ช่วงเสียงเท่ากับ 1200 เซนต์ ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงระบบแบ่งเท่าของ Helen Myer

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับธุรกิจการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่เป็นการวิจัยพื้นฐาน (Basic research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต จดบันทึกเป็นหลัก การศึกษาวิจัยโดยเน้นให้สมาชิกในชุมชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่มีส่วนร่วมในการศึกษาบริบท และแนวทางในการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยตนเอง มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาผลกระทบของธุรกิจที่มีต่อวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลแม่แรม เป็นการสำรวจและรวบรวมวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ยังคงดำรงอยู่และส่วนที่สูญหายไป

- ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

- วิธีการทำวิจัยขั้นตอนนี้ โดย สํารวจข้อมูลทั่วไป และการลงพื้นที่ภาคสนาม การจัดสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน กลุ่มธุรกิจต่าง ๆ

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์สภาวะของวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก

- ช่วงเวลาการเก็บข้อมูล เดือน ตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2560

2. ศึกษาวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการสำรวจและรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรี บทเพลง และการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

- ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ และบ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมดนตรี ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในพื้นที่ อีกทั้งศึกษาสภาพข้อเท็จจริงของวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง สภาพปัญหาด้านการดำรงอยู่ การสืบทอด การสะท้อนอัตลักษณ์ การประยุกต์และการปรับตัว

- วิธีการทำวิจัยขั้นตอนนี้ โดย สํารวจข้อมูลทั่วไป และการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษากิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมดนตรีเกี่ยวข้อง ตลอดจนการดำรงอยู่การสืบทอดและการปรับตัวต่อบริบทต่าง ๆ ของสังคม สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มประชาชนนักดนตรี และผู้เกี่ยวข้องเช่นผู้นำศาสนา

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบสัมภาษณ์สภาวะของคนตรีร่วมกับการใช้วิธีทางมานุษยวิทยา โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนวัฒนธรรม 2) แนวทางสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นการสนทนากลุ่ม ประเด็นการประชุมกลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง

- ช่วงเวลาการเก็บข้อมูล เดือน มกราคม-เมษายน 2561

- วิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับดนตรี นำข้อมูลที่เก็บจากแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์รวมถึงการใช้แนวคิดทฤษฎีการตีความปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม และทฤษฎีทางมานุษยวิทยา และแนวคิดอื่น ๆ ทางด้านดนตรี อีกทั้ง การวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์หาสาเหตุของปัญหา พบปัญหาสาเหตุปัจจัย สรุปลงจากการศึกษาเชิงคุณภาพ สอดคล้องกับผลข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อสรุปเป็นเป้าประสงค์ทางด้านองค์ความรู้ดนตรี

- การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่เก็บจากแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ รวมถึงการใช้แนวคิดทฤษฎีการตีความปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม และทฤษฎีทางมานุษยวิทยา และแนวคิดอื่น ๆ อีกทั้งวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชุมกลุ่มใหญ่ การสังเกตการณ์หาสาเหตุปัญหาสาเหตุปัจจัย สรุปลงจากการศึกษาเชิงคุณภาพ สอดคล้องกับผลข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อสรุปเป็นเป้าประสงค์ทางด้านองค์ความรู้วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์

ผลการวิจัย

การศึกษาผลกระทบของธุรกิจที่มีต่อวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมม้งหมู่บ้านหนองหอยเก่า ยังดำรงอยู่ซึ่งวัฒนธรรมม้งอันดีงามเสมอมา ทั้งเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่นการแต่งกายชุดม้ง การบรรเลงดนตรี การเล่นลูกช่วง ประเพณีปีใหม่ม้ง การแต่งงานแบบม้ง การร้องเพลงแบบม้ง อีกทั้งวัฒนธรรมการกินอาหารที่ยังคงอยู่สืบมาถึงปัจจุบัน การสืบทอดวัฒนธรรมของชาวม้งบ้านหนองหอยเก่านั้นเข้มแข็ง มีการส่งเสริมให้แต่งกายชุดม้งในวันสำคัญ เช่น งานปีใหม่ม้ง งานศพ มีการร้องเพลงสร้างความบันเทิงแก่ชาวบ้านด้วยกัน และนักท่องเที่ยว เยารชนให้ความสนใจสืบทอดการร้องเพลงแบบม้ง และดนตรีม้งพอสมควร

สภาพของชุมชนบ้านหนองหอยเก่า หมู่ที่ 7 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณโครงการหลวงหนองหอย และม่อนแจ่ม สถานที่ท่องเที่ยวอันดับต้นๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ ชาวม้งหนองหอยเก่าที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงนี้จึงมีการปรับตัวเองจากสังคมเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวเข้ามาค้าขายของที่ระลึก การจัดแสดงวิถีชีวิตชาติพันธุ์ การจัดให้นักท่องเที่ยวสัมผัสวิถีความเป็นวัฒนธรรมม้งผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ของม้ง ทำให้เกิดสังคมเศรษฐกิจขึ้น การปรับตัวของชาวม้งหนองหอยเก่าอีกประเด็นหนึ่งคือการสร้างโฮมสเตย์ และรีสอร์ท เพื่อบริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว เป็นการลงทุนเพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัวจากอดีตชาวม้งบ้านหนองหอยเก่า 1 ครอบครัวต้องออกไปทำไร่ ปลูกผัก เพื่อค้าขาย แต่ปัจจุบันชาวบ้านบางส่วนหันมาเปิดธุรกิจท่องเที่ยวตามความเปลี่ยนแปลงทางบริบทใหม่ที่เกิดขึ้น

ภาพที่ 2 เจ้าหน้าที่บ้านหนองหอยเก่าจัดเตรียมรถฟอร์มูล่ามั่งแก่นักท่องเที่ยว
(ที่มา : นิรุตร์ แก้วหล้า, 2560)

การดำรงอยู่ทางวัฒนธรรมบ้านปางไฮ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ยังคงรักษาวัฒนธรรมการกินอยู่ การแต่งกายในวันสำคัญ แต่ผู้สืบทอดด้านดนตรีนั้นเริ่มน้อยลง วัยรุ่นหรือวัยกลางคนมุ่งทำงานด้านเกษตรกรรม การค้าขายผลผลิตทางเกษตรเช่นข้าว ข้าวโพด กะหล่ำปลี ดอกไม้ อีกทั้งเยาวชนศึกษาเล่าเรียนในเมืองเชียงใหม่ จึงมีนักดนตรีอาวุโส เช่น นายเล้ง แซ่เต๋มา ที่ยังคงสืบทอดดนตรี และวัฒนธรรมชาติพันธุ์มั่งจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวชมมั่งลอจซึ่งเป็นที่รื้อทไถ่หมู่บ้าน อีกทั้งยังสร้างรายได้เสริมแก่ชาวบ้านที่เข้าร่วมแสดงวัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวมั่ง เช่นการโยนลูกช่วง การเต้นรำประกอบเพลง การบรรเลงแคน การร้องเพลงประกอบการเต้นรำ การร้องเพลงเดี่ยวซึ่งเป็นเพลงดั้งเดิมของมั่ง การจำลองพิธีแต่งงาน การบรรเลงขลุ่ย ตรีบ่่ายประกอบการเต้นรำ และการจำลองการรักษาไข้ของหมอผี

วัฒนธรรมดนตรีมั่งบ้านปางไฮ มีการเปลี่ยนแปลงบริบทจากเดิมใช้ดนตรีเพื่อประกอบพิธีสำคัญของมั่งเอง เช่น การแสดงในงานปีใหม่มั่ง การเป่าแคนเพื่อส่งวิญญาณ บรรเลงดนตรีเพื่อสร้างความบันเทิง และบทเพลงที่บรรเลงต่างมีความหมายของกลอนเพลง โดยมีความหมายลักษณะต่างๆ ทั้งแสดงความยินดีที่แขกมาเยี่ยมเยือน การแสดงความขอบคุณแขก การแสดงความคิดถึงเมื่อแขกกลับ บทเพลงเกี่ยวกับการเปรียบเปรยต่างๆ บทเพลงสอนลูกหลาน เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงที่นำดนตรีชาติพันธุ์มาเข้าสู่ธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นแนวคิดของทางรีสอร์ทที่จะส่งเสริมรายได้ของชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง โดยนำวัฒนธรรมความเป็นอยู่เพื่อจัดแสดงให้เป็นการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาพัก จึงเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 3 นักท่องเที่ยวร่วมโยนลูกช่วงกับเยาวชนชาวหมั่ง ซึ่งเป็นการจำลองประเพณีปีใหม่หมั่ง
(ที่มา : นิรุตร์ แก้วหล้า, 2560)

ภาพที่ 4 เยาวชนหมั่งบ้านปางไฮ แสดงการโยนลูกช่วงให้นักท่องเที่ยว ณ มังล่อจรีสอร์ท
(ที่มา : นิรุตร์ แก้วหล้า, 2560)

การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสำรวจและรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรี บทเพลง และการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์พบว่า ในพื้นที่ศึกษาคือตำบลแม่แรม มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงดำรงวัฒนธรรมดนตรีอยู่ คือ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านหนองหอยเก่า หมู่ที่ 7 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 2) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านหนองหอยใหม่ หมู่ที่ 11 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านปางไฮ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้มีเครื่องดนตรี และเพลงร้องดังนี้

เครื่องดนตรีเค่ง

เค่งเป็นเครื่องดนตรีชั้นสูงของชาวม้ง ชาวม้งมีความเชื่อว่าสามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญาณได้ เค่งอยู่ในตระกูลเครื่องลมไม้ ประเภทที่มีท่อเสียง ภายในท่อมัลลิ่งทองเหลืองติดเข้าไปกับตัวท่อ บรรเลงโดยวิธีการเป่าเสียง และดูดเสียง เค่ง มีลักษณะทางกายภาพ 2 ส่วน คือ ส่วนท่อของเค่ง เรียกว่า ลำเค่ง (ดีเค่ง) และส่วนลำตัวเค่ง (เต้าเค่ง)

ภาพที่ 5 เครื่องดนตรีเค่ง
(ที่มา : นิรุตร์ แก้วหล้า, 2560)

บทบาทของเค่งต่อความเชื่อและพิธีกรรม

1) เพื่อความบันเทิง เค่ง ถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่คู่กับวัฒนธรรมชาติพันธุ์ม้งมาโดยตลอด งานประเพณีขึ้นปีใหม่ม้งจึงมีความจำเป็นที่ต้องนำเค่งมาบรรเลงเพื่อสร้างความบันเทิงให้ผู้เข้าร่วมงาน ทั้งแสดงกลานที่จัดงาน หรือแสดงเวที ทั้งนี้บทเพลงของเค่งมีเนื้อหาหลากหลาย เช่น การเกี้ยวพาราสี การสอนลูกหลาน การเปรียบเทียบ การคิดถึงกัน และการเดินทาง เป็นต้น

2) บรรเลงเนื่องในโอกาสต่าง ๆ การเป่าเค่งเพื่อแสดงถึงการทักทายกันกับแขกผู้มาเยือนจากต่างบ้าน อีกทั้งยังเป่าเค่งเพื่อแสดงความชื่นชมยินดีที่รู้จักกัน เพื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าบ้าน รวมถึงเป่าเพื่ออวยพรให้แขกในงานมีความสุข มีความเจริญในหน้าที่การงาน มีสุขภาพที่แข็งแรงกลับไป การบรรเลงเค่งเป็นสัญลักษณ์แทนคำสวัสดิ์ หรือ “ซินซีซือปู” การเป่าเค่งเพื่อแสดงถึงการถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ แสดงถึงการต้อนรับแขกที่มาเยือนด้วยความเต็มใจยิ่ง เป็นการให้เกียรติผู้มาเยือนอีกทางหนึ่ง ผู้เดินทางมาเยี่ยมเยียน (คิคลิ) เมื่อผู้มาเยี่ยมเยียน เจ้าบ้านจึงรู้สึกดีใจ ซาบซึ้งใจ ต้องเป่าเค่งแสดงออกถึงความเคารพ คิดถึงกันอยู่เสมอ แขกหรือผู้มาเยือนได้ฟังแล้วเกิดความรู้สึกประทับใจ

การเป่าเค่งในพิธีศพ ซึ่งชาวม้งถือว่าเค่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญต่อพิธีศพมาก เปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์สื่อสารระหว่างวิญญาณผู้ตายสู่อีกโลกหนึ่ง ซึ่งเชื่อว่าเมื่อมีคนตายในหมู่บ้านต้องรับนำเค่งเป่าก่อนเพื่อเป็นการนำวิญญาณผู้ตาย เสียงเค่งสามารถสื่อสารกับวิญญาณผู้ตายได้ การเป่าเค่งด้วยทำนองต่าง ๆ หรืออาจ

เรียก “ภาษาทำนอง” โดยทำนองต่างๆ มีความหมายเพื่อนำวิญญานผู้ตาย, เพื่อสอนลูกหลาน และเพื่อเรียกขวัญญาติผู้ตาย

เครื่องดนตรีตรำบ่ล่าย

ตรำบ่ล่ายเป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในประเภทเครื่องลมประเภทมีลิ้นอิสระ (Free reed aero phone) มีลักษณะทางกายภาพที่คล้ายกับขลุ่ยและปี่ แต่ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีที่มีลิ้น จึงจัดได้ว่า ตรำบ่ล่าย อยู่ในกลุ่ม ปี่ สามารถจัดประเภทเครื่องดนตรีตามแหล่งกำเนิดของเสียงของ Erich M. Von Hornbostel และ Curt Sachs แล้ว ตรำบ่ล่าย จัดอยู่ในประเภทเครื่องดนตรีที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ ชนิดเครื่องดนตรีที่มีลิ้นอิสระ โดยทั่วไปแล้ว เครื่องดนตรีที่มีลิ้นอิสระส่วนใหญ่ หนึ่งท่อจะมีหนึ่งเสียงเท่านั้น ทั้งเป่าและดูดสามารถเกิดเสียงได้ ดังนั้นจึงจัด ตรำบ่ล่าย เป็นกลุ่มเครื่องดนตรีกลุ่มย่อยที่มีท่อเดียว แต่มีหลายระดับเสียงได้อีก

ภาพที่ 6 นายเล้ง แซ่เผ่า บ้านปางไฮ บรรเลงตรำบ่ล่าย
(ที่มา : นิรุตร์ แก้วหล้า, 2560)

การบรรเลงตรำบ่ล่ายเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ในสังคมวัฒนธรรมม้งมายาวนาน บทเพลงและความหมายบทเพลงสอดแทรกความเชื่อ และวิถีชีวิตของม้ง อีกทั้งยังใช้บรรเลงหลายโอกาส ทั้งที่เกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม และเพื่อความบันเทิง มีรายละเอียดดังนี้

1) เพื่อความบันเทิง การบรรเลงตรำบ่ล่ายเพื่อความบันเทิงยามว่างจากการงาน เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจของนักดนตรีม้ง การเป่านั้นสามารถสื่อสารโต้ตอบกันได้ ผู้ที่เป่าตรำบ่ล่ายได้ หรือผู้สูงอายุที่รู้จักบทเพลงจะสามารถรู้ทันทีว่าเป็นบทเพลงที่มีความหมายว่าอะไร กล่าวถึงเรื่องอะไร

2) การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว การบรรเลงตรำบ่ล่ายเป็นเครื่องสื่อแทนการจีบสาว หรือเกี่ยวพาราสีสมัยก่อน หนุ่มสาวม้งใช้ ตรำบ่ล่ายในการเป่าเพื่อเข้าไปจีบสาวก่อนการพูดคุย นายแดงสั่ว เตชะเลิศพนา ผู้อาวุโสของหมู่บ้านหนองหอยเก่า เล่าว่า “... สมัยก่อนนักดนตรีที่เล่นตรำบ่ล่ายได้ จะเข้ามาจีบสาวด้วยเสียงเพลง ซึ่งตามวัฒนธรรมม้งนั้นหากหนุ่มมาจีบสาวโดยตรงถือว่าไม่เหมาะสม และเป็นการไม่ให้เกียรติต่อพ่อแม่ของสาว ดังนั้นวิธีการจีบสาวสมัยก่อนต้องใช้ตรำบ่ล่ายในการบรรเลงจีบ”

3) การบรรเลงตร้าบลายเพื่อระบายความรู้สึก การบรรเลง ตร้าบลายนั้้นผู้บรรเลงใช้แทนความรู้สึกได้ เช่น เมื่อมีความทุกข์ใจหรือคิดถึงญาติมิตร คิดถึงคนรักที่จากกันไกล หรือการได้พลัดพรากจากสงคราม ในทางกลับกัน เมื่อมีความสุขก็เป่าระบายความรู้สึกแทนได้เช่นกัน ตร้าบลายจึงเป็นแทนความรู้สึกได้อย่างดีสำหรับชาวม้ง

4) การบรรเลงตร้าบลายเพื่อเรียกวิญญาณ นายซัว นทีไพรวัลย์ ให้ความรู้เรื่องการบรรเลงตร้าบลายเพื่อเรียกวิญญาณว่า “...สมัยเก่าเมื่อมีคนเจ็บป่วยในบ้าน ถ้าหมอผีของหมู่บ้านบอกสาเหตุเกิดจากวิญญาณร้ายมาเกี่ยวข้องกับคนป่วยทำให้ไม่สบาย หมอผีต้องเรียกวิญญาณนั้นเข้ามาแล้วใช้ปิ่นยังขึ้นฟ้าโดยการเรียกวิญญาณต้องใช้ตร้าบลายเป็นสื่อเรียกวิญญาณ บทเพลงเป็นเพลงสั้น ๆ เพลงที่ใช้เฉพาะงานศพเท่านั้น ไม่สามารถนำมาบรรเลงเพื่อสร้างความบันเทิงได้”

เพลงร้อง ก่อเขี้ยว

เพลงร้องก่อเขี้ยว หรือบางที่ชาวม้งเองเรียก “ซอม้ง” ซึ่งใช้เรียกเปรียบเทียบกับ การขับขอมของทางพื้นบ้านภาคเหนือ การร้องก่อเขี้ยวมีหลายประเภท เป็นการเล่าเรื่องราวการดำรงชีวิตของชาวม้ง การเกี่ยวพาราสีของคู่ที่ร้องด้วยกัน การร้องเพื่อแสดงความรู้สึกต่างๆ การขับร้องเพลงก่อเขี้ยวแต่ละเพลงนั้นเป็นการเล่าเรื่องราวเดียวกันตลอดทั้งเพลง เรื่องราวที่เกี่ยวกับความรักกระหว่างหนุ่มสาว (ก่อเขี้ยวแปลง) การเล่าเรื่องราวของลูกสะใภ้ในลักษณะต่าง ๆ (ก่อเขี้ยวอ้ว นย๊ะ นย๊ะ) การเล่าเรื่องราวการทำมาหากิน และการดำรงชีวิต (ก่อเขี้ยวอ้วนอ้วโ) และการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการตาย ซึ่งเล่าเรื่องเกี่ยวกับความยากลำบาก การกำพร้าพ่อแม่ งานศพ ความสัมพันธ์ของผู้ร้องต่องานศพหรือญาติที่จากไป(ก่อเขี้ยวตัว ตัว)

เพลงร้องในงานขอสาวในพิธีแต่งงาน

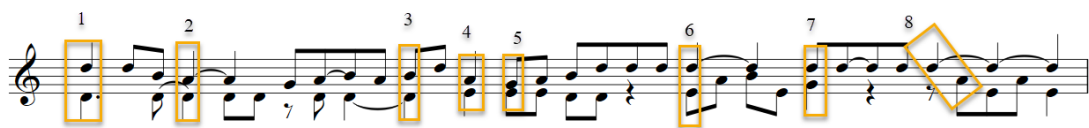
ก่อนที่ฝ่ายชายอยากขอหญิงสาวชาวม้งแต่งงานนั้น เมื่อมีการตกลงปรองมตรใจกันทั้งฝ่ายชายฝ่ายหญิง และคุยกันระหว่างพ่อแม่ และญาติของทั้งสองฝ่ายแล้ว จึงมีพิธีกรรมการขอสาว ดังที่นายเลาตา พนมไพร กล่าวว่ “...ฝ่ายชายนำญาติ ครอบครัว เพื่อน นักดนตรีไปรอหน้าประตูบ้านฝ่ายหญิง โดยบ้านฝ่ายหญิงปิดประตูไว้ จากนั้นนักดนตรีร้องเพลงหน้าประตูบ้าน โดยเนื้อหาใจความของเนื้อร้องเกี่ยวกับ เมื่อเรามาขอหน้าบ้านแล้ว ข้างในบ้าน ล็อคประตูอยู่ เราไม่สามารถเปิดได้ เราซึ่งเป็นนักร้องขอให้คนในบ้านเปิดประตูเพื่อให้ฝ่ายชาย ญาติ และเพื่อนเข้าไปข้างในบ้าน ฝ่ายหญิงเมื่อฟังเพลงดังนั้นแล้วจึงเปิดประตูให้เข้าได้ ส่วนเมื่อเข้าไปในบ้านแล้วจะต้องร้องเพลงเกี่ยวกับการขอสาวประมาณ 30-40 เพลง ทำเป็นขั้นตอนไปเรื่อยๆ บทเพลงเป็นทำนองเดียว แต่เปลี่ยนความหมายไปตามขั้นตอนของการสู่ขอ ร้องเพลงแรกตั้งแต่ขึ้นบันไดขั้นแรก เพลงที่ 2 บันไดขั้นที่ 2 ไปเรื่อย ๆ ค่อยขยับไปเรื่อย ๆ และร้องเพลงเป็นขั้นตอนจนสิ้นสุดการสู่ขอ ซึ่งจะสู่ขออยู่ 2-3 วัน พิธีสู่ขอพาฝ่ายหญิงกลับบ้านไปกับฝ่ายชายและทำพิธีสู่ขอต่อบ้านฝ่ายชาย แต่หากเป็นกรณีที่พาสาวหนีออกมาไป เมื่อออกไป 3 วัน ฝ่ายชายนำฝ่ายหญิงกลับมาขอขมากับพ่อ แม่ และญาติ จัดพิธีกรรม มีการฆ่าหมู โดยพิธีกรรมไม่ยุ่งยาก เมื่อพร้อมก็สามารถแต่งงานได้เลย”

เพลงสวดในพิธีศพ

เพลงสวดในพิธีศพ หรือเต๋อวเก๋ จะกระทำในพิธีศพเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพลงร้อยเนื้อทำนองเดียว หรือกล่าวอีกนัยคือ บทเพลงมีทำนองเดียวแต่เปลี่ยนคำร้องภาษาม้ง หรือกลอนเพลงไปเรื่อย ๆ ผู้ทำหน้าที่เต๋อวเก๋ เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญและเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน การร้องเพลงสวดเต๋อวเก๋มีหลายขั้นตอน เช่น สวดในพิธีตั้งศพ เพื่อชี้แนวทางวิญญาณผู้ตาย โดยเริ่มต้นตรงจุดฝังศพของผู้ตายก่อน จากนั้นหากผู้ตายย้ายไปอยู่ที่ไหนเต๋อวเก๋จะชี้แนวทางมาเรื่อย ๆ จนถึงที่อยู่ปัจจุบันของผู้ตาย เมื่อสวดเสร็จจึงมีการเป่าแคนและตีกลองตามลำดับ เต๋อวเก๋ยังต้องร้องสวดเพื่อหาตำแหน่งฝังผู้ตาย อีกทั้งยังสวดเพื่อสอนลูกหลานโดยที่ลูกหลานหรือญาติผู้ตายคุกเข่าเพื่อรับฟังการร้องเพลงสวดเต๋อวเก๋

การศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมดนตรีม้ง ตำบลแม่แรม อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บทเพลงทั้งหมด 17 บทเพลงทั้งเพลงร้อง เพลงเครื่องดนตรีเค่ง และตราบลาย สรุปได้ ดังนี้

บทเพลงจากเครื่องดนตรีเค่งมีรูปแบบโครงสร้างที่ซับซ้อน ไม่มีจังหวะที่ตายตัว ความสั้นยาวของทำนองไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลอนเพลง การหยุดพักหายใจของการบรรเลงคือการแบ่งวรรคตอนของท่อนเพลง ช่วงเสียงของบทเพลงจากเครื่องดนตรีเค่งจากเสียงต่ำสุดโดยส่วนมากสูงกว่า 1 ช่วงเสียง ระดับเสียงเมื่อจัดเรียงจากต่ำไปสูง พบว่ามีทั้งระบบ 6 เสียง, 7 เสียง ซึ่งสรุปได้ว่าระบบเสียงของเค่งมีความใกล้เคียงกับระบบเสียงแบบ Pentatonic ของทางทฤษฎีดนตรีตะวันตก ทิศทางของทำนองสองแนวของเค่ง บางเพลงแนวบนมีทิศทางคงที่ บางเพลงแนวล่างมีทิศทางคงที่ ส่วนแนวตรงข้ามจะเคลื่อนไหวขึ้น และลงแคบๆ ขึ้นคู่ระหว่างทำนองมีความใกล้เคียงกับขึ้นคู่ทางทฤษฎีตะวันตก จากตัวอย่างขึ้นคู่ระหว่างทำนองสองแนวได้แก่ 1 = คู่ P8 , 2 คู่ P5, 3 คู่ M6 , 4 คู่ m6 , 5 คู่ m3, 6 คู่ m7, 7 คู่ P5 และ 8 คู่ 4P รูปแบบจังหวะบทเพลงเค่งไม่มีความคงที่ หากมีการบันทึกโน้ตควรใช้แบบไม่มีจังหวะ (Non Metric) เพื่อแบ่งวรรคของเพลง อัตราความเร็วบทเพลงเค่ง 82-92 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้บรรเลง กระสวนจังหวะมีทั้งการใช้โน้ตตัวดำ ตัวเข้บ็ต 1 ชั้น 2 ตัว

ภาพที่ 7 ขึ้นคู่ระหว่างทำนองสองแนว

บทเพลงร้องของชาติพันธุ์ม้ง ไม่มีจังหวะตายตัว ทำนองของเพลงม้งมีความสั้นยาวไม่เท่ากัน ซึ่งเกิดจากกลอนเพลง หรือเนื้อเพลงที่ผู้ร้องได้แต่งขึ้นในขณะนั้นมีคำที่ไม่เท่ากัน ทั้งนี้นำท่อนบทเพลงร้องม้งมีทำนองโดยภาพรวมเป็นทำนองเดียว แต่เปลี่ยนเนื้อ หรือคำร้องไปตามเนื้อหา อาจเรียกว่า “ร้อยเนื้อทำนองเดียว” บทเพลงมีหยุดพักหายใจของผู้ร้องเพลงเป็นท่อนๆ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น 1 ประโยคของการร้อง ช่วงเสียงของบทเพลงร้องจากเสียงต่ำถึงสูงสุดสูงกว่า 1 ช่วงเสียง ระดับเสียงเมื่อจัดเรียงจากต่ำไปสูง พบว่ามีทั้งระบบ 6 เสียง 7 เสียง ซึ่งสรุปได้ว่าระบบเสียงของเค่งมีความใกล้เคียงกับระบบเสียงแบบ Pentatonic ของทางทฤษฎีดนตรี

ตะวันตก บทเพลงร้องนั้นก็มีรูปแบบจังหวะแบบยืดหยุ่นขึ้นแต่ผู้ร้อง บ้างร้องเร็ว และกลับมาช้า และกลับไปเร็ว ทั้งนี้เกิดจากการร้องเพลงมั่งนั้นไม่มีเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ และเครื่องดนตรีอื่นๆ เล่นประกอบจึงทำให้นักร้องเพลงมั่งมีอิสระในการร้องเพลง แต่หากวัดความเร็วโดยภาพรวมอยู่ที่ 84-98

การอภิปรายผล

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มั่งกับธุรกิจการท่องเที่ยว บ้านหนองหอยเก่า, บ้านหนองหอยใหม่ และ บ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมองออกเป็น 3 แง่มุม คือ

- 1) วัฒนธรรมมั่งดั้งเดิมซึ่งยังมีการใช้วัฒนธรรมเก่าจากรุ่นบรรพบุรุษ ทั้งการแต่งกาย การกินอยู่ การบรรเลงดนตรี ความเชื่อมั่งดั้งเดิม ยังคงสืบทอดและแฝงอยู่ในบริบทของวิถีชีวิตชาวมั่งตลอดเวลา
- 2) ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งทุกสังคมล้วนแล้วหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกับชาวมั่งในพื้นที่ศึกษาซึ่งต้องสื่อสารกับผู้คนต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ด้วยภาวะเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาตัวเอง ชาวมั่งในพื้นที่ศึกษาจึงเพิ่มช่องทางการประกอบสัมมาอาชีพจากเดิมซึ่งคือ เกษตรกรรม เป็นรายได้เสริมจากอาชีพหลักเป็นธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งการเปิดร้านค้า การเปิดบริการที่พัก การขนส่ง ซึ่งอาจทำเป็นธุรกิจหลักสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว
- 3) การใช้วัฒนธรรมดนตรีที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งมีการจัดกิจกรรมแสดงดนตรี การแสดงวิถีชีวิตชาวมั่งให้นักท่องเที่ยว จากเดิมดนตรี วิถีชีวิตเหล่านี้ถูกใช้เพื่อบริบทสังคมวัฒนธรรมมั่ง เช่นดนตรีในงานปีใหม่มั่ง ดนตรีเพื่อแสดงออกถึงความขอบคุณ ความรัก ดนตรีเพื่อส่งวิญญาณผู้ตาย แต่ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสิ่งที่ประชาชนนักดนตรีได้ถ่วงถ่วง ประเมินคุณค่า และได้ออกเสียงความเห็นที่เหมาะสมของการนำความเชื่อมั่งไปจัดแสดงเฉพาะเนื้อหาสาระที่ตัดทอนให้มีความเหมาะสม และไม่ผิดจารีตดั้งเดิม แต่หากมองอีกนัยหนึ่ง การแสดงวัฒนธรรมต่อสายตานักท่องเที่ยว เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นการประชาสัมพันธ์ให้สังคมภายนอกได้รู้จักสังคมมั่งอีกทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นิรุตร์ แก้วหล้า (2557) ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลือกสรรดนตรีที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิต นำมาศึกษาหรือฟื้นฟูความรู้ให้ถึงแก่นแท้ของดนตรี มีการประยุกต์ใช้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า เพื่อเป็นสิ่งที่สืบทอดวัฒนธรรมดนตรี และต่อยอดภูมิปัญญาต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มั่งกับธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษารั้งนี้ ทำให้ทราบถึงการคงไว้ของวัฒนธรรมเดิมของชาติพันธุ์มั่ง และการเปลี่ยนแปลงบริบทการใช้วัฒนธรรมเดิมมาสู่ธุรกิจการท่องเที่ยว การแสดงวิถีชีวิตมั่งให้นักท่องเที่ยวภายนอกเข้าชม มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อให้ตอบสนองกับสภาพเศรษฐกิจ การสร้างรีสอร์ท บริการที่พัก ขายของที่ระลึก ของใช้ ขายอาหาร ทำให้ชาวมั่งในพื้นที่บางกลุ่มหรือบางครอบครัวเกิดรายได้หลัก

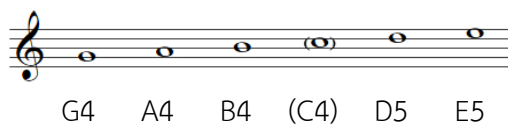
การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษา บ้านหนองหอยเก่า, บ้านหนองหอยใหม่ และ บ้านปางไฮ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น มีกลุ่มชาติพันธุ์อำเภออื่น ๆ จังหวัดอื่น ๆ รวมไปถึงชาติพันธุ์ที่อยู่ต่างประเทศให้ศึกษา ควรมีการศึกษาความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อุปกรณ์ หรือชิ้นส่วนของเครื่องดนตรี ซึ่งจะทำให้ช่วยให้เข้าใจดนตรีชาติพันธุ์มากยิ่งขึ้น การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นควรศึกษามิติของเปลี่ยนแปลงจากความเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิม และเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในสังคมปัจจุบัน การเข้าไปศึกษาในพื้นที่เก็บข้อมูล ควรศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและบอกวัตถุประสงค์ในการเข้าไปเก็บข้อมูล ให้ชาวบ้านเข้าใจ เพราะเป็นการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

องค์ความรู้ใหม่ และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ของระดับเสียงสำคัญของบทเพลงเค่ง คือ D4, E 4, G4, A4, B4, C4, D5 รวมทั้งหมด 7 เสียง ซึ่งเมื่อจัดเรียงโน้ตเสียงใหม่จะมีความใกล้เคียงบันไดเสียงแบบ G Major Pentatonic คือ G A B D E ซึ่งมีโน้ต C เพิ่มขึ้นมา หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อจัดเรียงโน้ต G A B C D E จะเกิดความใกล้เคียงบันไดเสียง G Major ซึ่งยังขาดโน้ต F# ของบันไดเสียงนี้อยู่ จากความรู้ดังกล่าวทำให้เราสามารถนำเสียงสำคัญของเพลงเค่งที่จัดเรียงใหม่นี้สร้างสรรค์งานดนตรี โดยใช้เครื่องดนตรีให้ทำนอง เช่น กีตาร์ แชกโซโฟน เปียโน ดำเนินทำนองภายใต้กรอบของเสียงสำคัญเพลงเค่งได้

ภาพที่ 8 ตัวอย่างกลุ่มเสียงสำคัญของเพลงเค่ง

ภาพที่ 9 ตัวอย่างความใกล้เคียงบทเพลงเค่งกับบันไดเสียง G Major Pentatonic

อีกประเด็นหนึ่งคือเรื่องการประยุกต์วัฒนธรรมดนตรีและการแสดงเพื่อเข้าสู่การท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์อยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการรื้อฟื้นความรู้ดนตรีของชาวม้ง เช่น การส่งเสริมกิจกรรมดนตรีแก่ชุมชน ชุมชนต้องสนับสนุน ผลักดันให้วัฒนธรรมดนตรีของม้ง ไม่สูญหายไป ต้องสร้างจิตสำนึกความเป็นชาติพันธุ์ม้ง ให้ชาวม้งตระหนักถึงวัฒนธรรมทุกด้าน และส่งเสริมผ่านระบบการศึกษา การส่งเสริมกิจกรรมดนตรีแก่ชุมชนเพื่อความสำนึกตระหนักของชุมชนม้ง การส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์แก่เยาวชนในพื้นที่ ทั้งนี้ต้องมีคณะทำงานด้าน

วัฒนธรรมที่คอยเป็นตัวกลางในการส่งเสริม ทั้งจัดสรรงบประมาณ วางแผนงาน วางนโยบายเพื่อให้วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อยู่คู่ชุมชนต่อไป

การส่งเสริมดนตรีเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนในระดับโรงเรียน โดยการสอดแทรกในสาระของดนตรีมีงในหลักสูตรท้องถิ่น ผู้เรียนจะเข้าใจเกี่ยวกับเสียงดนตรี เสียงร้อง เครื่องดนตรี และบทบาทหน้าที่ รู้ถึงการเคลื่อนที่ขึ้น-ลง ของทำนองเพลงมั่ง องค์ประกอบของดนตรี ศัพท์สังคีตในบทเพลง ประโยคและอารมณ์ของบทเพลงที่ฟัง การฝึกร้องเพลงมั่ง การบรรเลงเครื่องดนตรีมีง การเก็บรักษาเครื่องดนตรีอย่างถูกวิธี อ่านเขียนโน้ตไทย และโน้ตสากลในรูปแบบต่าง ๆ (โน้ตบันทึกแบบสากลในกลุ่มเสียงสำคัญของมั่ง) การใช้สื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการส่งเสริมดนตรีท้องถิ่นในหลักสูตรดนตรีอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เป็นการส่งเสริมที่ให้ผู้เรียน และผู้สนใจได้เห็นภาพที่ชัดเจน มีตัวอย่างเชิงประจักษ์สามารถนำสื่อมาพัฒนาต่อยอดด้วยตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับรัฐสินธุ์ ชมสูง (2560) ที่มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการดำรงวัฒนธรรมด้านดนตรี โดยควรจัดเป็นหลักสูตรบูรณาการเป็นหน่วยต่างๆ ของกลุ่มสาระทางด้านดนตรี และควรมีการนำปราชญ์หรือศิลปินท้องถิ่นที่มีความรู้ด้านดนตรีเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเพื่อสืบสานต่อไป และสอดคล้องกับธนพชร นุตสาระ (2560) ที่ได้ศึกษาเครื่องดนตรีของชาวล่าหู่ และเห็นว่าควรมีการอนุรักษ์และการสืบทอด โดยได้จัดอบรมให้กับเยาวชนและคนในชุมชนที่สนใจเพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบสานและต่อยอดในการเรียนรู้เครื่องดนตรีของตนเอง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เรียบเรียงจากงานวิจัยเรื่อง “การปรับตัววัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กับธุรกิจการท่องเที่ยว ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” ได้รับทุนสนับสนุน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ งบประมาณแผ่นดิน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 โดยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปี พ.ศ. 2560

เอกสารอ้างอิง

- ธนพชร นุตสาระ. (2560). นน่อชื่อแผลละ เครื่องดนตรีล้าหู่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 18(2), 22-35.
- นิรุตร์ แก้วหล้า. (2557). การศึกษาเครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ล้าหู่ในเขตพื้นที่โครงการหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 16(1), 44-55.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2530). “ความเชื่อของชาวอีสาน”, ใน *วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยงยุทธ ธีรศิลป์. (2538). *เจ็ดทศวรรษ: ราชภัฏเชียงใหม่กับสืบสานวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- รัฐสินธุ์ ชมสูง. (2560). วงสะล้อ ซอ ปิน ของครูอรุณศิลป์ ดวงมูล. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 18(2), 6-20.
- สุกรี เจริญสุข. (2530). *ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์*. *วารสารดนตรี*, 1(12), 38- 41.

อนรรฆ จรรย์ยานนท์. (2548). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิเคราะห์ดนตรีสากล*. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

Hornbostel, V., Sachs, C. (1940). *The history of musical instruments [by] Curt Sachs* . New York, W.W. Norton & company, inc.

Merriam, A., P. (1964). *Anthropology of music*. Chicago: University Press.

Myers, H. (1992). *Ethnomusicology An Introduction*. W.W.Norton & Company: Inc.Center.

Nettl, B. (1972). *Music in Primitive Culture*. London: Oxford University Press.